

PROCVAT SPLITSKE TRGOVINE U 18. STOLJEĆU

UDK: 339.3(497.5 Split) "17)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 15. XI. 2003.

Dr. sc. NATAŠA BAJIĆ
Državni arhiv u Splitu
Glagoljaška 18
21000 Split, HR

Split je u 18. st. zbog svojega položaja na razmeđu Istoka i Zapada postao opskrbnim središtem cijele srednje Dalmacije, s mnogobrojnim trgovinama punim različite robe. Trgovci su dolazili iz različitih krajeva, a mnogi su se zbog po slovnih interesa i nastanjivali u gradu. Ta snažna trgovačka djelatnost odrazila se na kulturu življenja i standard stanovnika grada Splita u 18. st.

Splitski nadbiskup Markantun De Dominis u svojem izvješću o stanju splitske nadbiskupije godine 1612. piše: "Split je sjajno tržište u koje se dovozi vrlo mnogo trgovačke robe između Venecije i turskih krajeva, pa zato cijeli grad vrvi od trgovaca, Turaka, Židova i raskolnika."¹

Split je ponajprije bio tranzitni grad pa se različita roba što je stizala s Istoka odvozila poglavito u Veneciju, ali i u druge gradove na suprotnoj strani Jadrana. No jedan dio te robe ipak je ostajao u gradu, za potrebe njegovih stanovnika i žitelja gradske okolice.

J. Bajamonti u *Zapisima o gradu Splitu* kaže da je "Split podesan za trgovinu i stanovnici mnogih okolnih gradova i mjesta, otočnih mjesta

i zagorskih krajeva koji pripadaju splitskom području, dolaze se gotovo svaki dan opskrbiti raznom robom i rukotvorinama, a u zamjenu donose plodove i proizvode svojih krajeva".²

U Split je pristizala i roba sa Zapada, što doznajemo iz popisa robe u inventarima trgovina. Kad je mletačka vlast u drugoj polovici 18. st. omogućila veću trgovačku slobodu, promet u splitskoj luci naglo je oživio. U nju je znalo pristati i do šest brodova dnevno iz različitih gradova, koji su dovozili raznovrsnu robu, od živežnih namirnica do tekstila i posuđa.³ Splitska trgovina nije više bila usmjerena samo prema Mlecima, splitski su trgovci putovali i u druge gradove Apeninskog poluotoka, pa i dalje, prodajući svoje proizvode, i na povratku donoseći robu koja je gradu bila potrebna.

U splitskoj trgovini u 18. st. sve je veće značenje imala trgovačka razmjena s Anconom i Senigallijom. Splitski su trgovci onamo odnosili ulje, vino, smokve, soljenu ribu, vunu, kožu, sir, bajame i stoku, a donosili su uglavnom tekstilnu robu, različite vrste i kvalitete.⁴

U splitskim notarskim spisima sačuvane su mnoge potvrde, tzv. *fede*, o primitku tekstilne robe iz Senigallije za židovske trgovce u Splitu. Sačuvan je veći broj potvrda iz godine 1754., kada je židovskim trgovcima Abramom Pensi, Abramom Piazzu, Memu Curielu, Abramom Venturi, Abramom Lucceni i Samuelu Gentilomu roba stizala nekoliko puta na mjesec. Židovski veletrgovci Angelo Laudi, Isac Galigo, Jacob i Samuel Levancini, E. Solari, G. Battista Colani, Domenico Trivelli i suradnici slali su robu i židovskim trgovcima G. Masmeru, G. Margaroliju, braći Levi, Vitu Sepillu, Jacobu Triestu, Giuseppeu Barugu, Girolamu Casarelliju. Ti trgovački partneri su u Senigalliji vjerojatno živjeli ili su boravili u gradu dok je trajao sajam. Židovskim trgovcima u Splitu slali su različite vrste tkanina: *panni di Padova*, *panni di Slezia*, *panni colorati di Germania*, *panni del nord colorati*, *panni Bristol*, *panni mezzo fini*, *panni velati*, *panni neri*, *damaschini fioriti*, *drappi di setta*, *drappi*, zatim raznovrsne vrpce, čipku, primjerice *merli di Firenze*, svilene rupčice, svilene šalove.⁵

Židovski su trgovci uživali ugled ne samo u Splitu nego i u drugim gradovima, posebno na Apeninskom poluotoku. Organizirali su dopremanje robe iz Turske i sa Zapada.

U trgovačkom životu grada Splita Židovi su imali važnu ulogu.

Prema izvještaju generalnog providura Alvisea Foscarija iz godine 1778. u Splitu su živjele 54 židovske obitelji sa, 279 članova. Stanovali su u različitim dijelovima grada, zajedno s kršćanima. Imali su 32 trgovine pune manufakturne robe, na najboljim položajima u gradu.

Bavili su se trgovanjem na malo i preprodajom nove robe koju su odnosili i na sajam u Senigalliju. Tradicionalno su bili dobri tkalci, tangari i krojači. Krojili su novu robu i izrađivali folklornu odjeću te je u trgovinama prodavali seljacima iz okolice, morlacima, i turskim trgovcima koji su u Split stizali karavanama.

Njihova uspješnost smetala je kršćanskim trgovcima i izazivala njihovu zavist.⁶ Zbog nesnošljivosti kršćanskih trgovaca i sukoba do kojih je povremeno dolazilo, generalni providur Alvise Foscari 5. studenog 1778. godine stiže u Split radi osnivanja geta. Nakon savjetovanja s predstavnicima plemstva i grada, odlučeno je da se u gradu stvori geto, prostor na kojem će svi Židovi živjeti i imati trgovine. Svakako da je to najviše pogodilo Židove, jer su morali napustiti prostrane trgovine i stanove na dobrim lokacijama te se preseliti u skućene prostore geta.

A. Foscari je izdao i proglas kojim se nalaže da na vratima geta treba biti postavljen stražar s plaćom od 60 lira i jedan niži časnik sa skupinom vojnika koji će održavati red i mir te štititi Židove od nasrtaja.⁷

Trgovina je za mnoge Splitskane bila gospodarski probitak. Za nju su bili zainteresirani građani i plemići, u njoj su sudjelovali trgovci, lučko osoblje, posade i zapovjednici brodova te mnogi drugi.

Kada su Turci zauzeli sva područja istočno od linije od ušća Jadra do ušća Žrnovnice (nakon Ciparskog rata 1571.-1573.), splitsko plemstvo je osiromašilo, jer je izgubilo posjede izvan grada,⁸ pa je trgovina postala važan izvor prihoda. Splitski se plemići bave trgovinom već od kasnoga srednjeg vijeka. Njihovo sudjelovanje u izveznoj trgovini splitske luke bilo je skromnije negoli sudjelovanje građana i pučana. Od 1475. do 1499. spominje se 41 plemić iz 13 plemićkih rodova: Albertis, Andreis, Avanti, Cipci, Grisogono, Jakovlić, Jeremia, Martinis, Natalis (Božičević), Papalić, Pecenić-Marulić, Petrarcha i Srichia. U prvoj polovici 16. st., od 1528. do 1530., spominje se 6 plemića iz obitelji Albertis, Natalis, Papalis, Pertrarchi i Cipci. Plemići su ri-

jetko bili brodovlasnici. Većinom su to bili pučani, koji su i najveći izvoznici robe, dok su splitski građani ekonomski najjači i poslovno najdinamičniji sloj splitskoga stanovništva.⁹

Plemić Jakov Papalić je krajem 17. st. sa splitskim Židovom Mošijem Russom utemeljio trgovačko društvo. Slično društvo je osnovala i splitska građanska obitelj Marchi s braćom Josefom i Isacom Pensom.¹⁰

Trgovačkim poslovima bavili su se i pomorski kapetani.

Godine 1789. kapetan Zorzi Solitro imao je u Splitu trgovinu različitom robom, koju je davao na kredit. Među onima koji su uzimali robu na kredit bili su obrtnici, neki ugledni Splicićani i plemići: g. konte Agostin Cindro, g. konte Frane Tomaseo, g. konte Tito Milesi, g. Marin Moller, g. dr. Frane Karešić, zatim Jerolim Rogošić i Toma Babić, pomorski kapetani iz Bola, te obrtnik Karlo Andriazzi zvani Furlan, koji je na kredit kupio mreže u vrijednosti od 107 lira.

Zbog svojih uspješnih trgovačkih poslova i dobre obaviještenosti o trgovini na cijelom području provincije, trgovac Zorzi Solitro je godine 1781. imenovan konzulom Napuljskoga Kraljevstva za provinciju Dalmaciju s ciljem promicanja trgovine.¹¹

U Splitu je u 18. st. bio velik broj trgovaca koji su stizali morem sa Zapada ili kopnom s Istoka. Mletački i ostali trgovci te pomorci kupovali su orijentalne proizvode, a Zagorci, Bosanci i Turci kupovali su robu dopremljenu sa Zapada. Grad je bio dobro opskrbljen. Trgovine su bile mnogobrojne i pune različite robe s Istoka i Zapada, jednostavne i kvalitetne, sve do luksuznoga tekstila. Odjeće, najčešće folklorna, bila je namijenjena stanovnicima sela, otoka i susjednoj Bosni. U trgovinama se mogla naći fina čipka i različiti ukrasni detalji za odjeću te kućne potrepštine i hrana.

Sav društveni i trgovački život grada, proslave, svečanosti i natjecanja, procesije, prigodne zabave i druženja, događala su se na obali. Ondje su bile kavane, od kojih su neke imale igraonicu¹² i *casino*.¹³ Trgovci su dolazili iz različitih krajeva zbog mogućnosti zarade i prodaje svoje robe. Trgovina je bila živa i odvijala se svakodnevno. U luci su pristajali brodovi s robom koja se u lazaretu raskuživala i prevozila dalje, ali je dio, dakako, ostajao splitskim trgovcima.

Prema proglasu generalnog providura Marija Balbija nijedan splitski trgovac nije mogao otvoriti trgovinu, odnosno nije mogao nabaviti robu koja je karavanima stizala u splitski lazaret ako ona prethodno nije bila raskužena i ako za to trgovac ne bi dobio potvrdu splitskoga Magistrata zdravstva.

Oni koji nisu poštivali tu odredbu, morali su platiti 50 dukata globe.¹⁴

Krajem 17. i u 18. st. u Splitu su poslovale mnoge trgovine, od kojih je većina bila smještena na obali. Na obali su trgovine imali i stranci koji su se doselili u Split.

Uz gradske zidine trgovine su imali Giovanni Battista Astolfil, doseljenik iz Kandije, i doseljenik Antonio Mozzato, koji je prodavao raznovrsnu robu.

Malu trgovinu, od drva i pokrivenu crijepom, imao je Nikola Marenzije, došljak iz Padove. Uz rub obale nalazile su se trgovine Betini i Caresatto.¹⁵

Krajem 17. st. ondje je trgovinu imao i Židov Memo Baruh, koji je trgovao gotovom odjećom.

U prvoj polovici 18. st. na obali je bila trgovina Marka Lisena iz Skadra. U trgovini je bilo različite robe, osobito iz Albanije.

Godine 1732. u blizini Dobrića imao je trgovinu *alle Franche porte* jedan klobučar, a nedaleko od njega bila je trgovina postolara Franje Gaberluzzija.¹⁶

Godine 1750. trgovinu su imali braća Pensa i braća Andrić.

Sredinom 18. stoljeća na obali su imali trgovinu i Grizoni, vjerojatno protestanti iz švicarskoga grada Grizona.

U to vrijeme u Splitu je konfekcijskom robom trgovao i Grk Moise Russo, zajedno s Jakovom Papalićem. Josif i Isac Penso prodavali su s plemićima Marchi konfekcijsku robu.¹⁷

Koncem 18. st. poslovni partneri Milošević i Dinko Alegretti prodavali su u svojoj trgovini čokoladu, različita pića, tekstil, kućanske potrepštine. Preko njih se mogla nabavljati gotova, suvremena odjeća.

Na obali su također imali trgovinu Abram Adenun i Jerolim Lanzetta.

U trgovini Ivana Muljačića i Grge Kostaje prodavao se tekstil, prehrambeni artikli i mnogovrsni drugi predmeti.¹⁸ Na obali se roba,

naročito voće i povrće, prodavalo i na otvorenome, na drvenim ban-cima.

Tako je ispred Vrata luke, na samom ulazu u grad, banak za prodaju voća imao Jakov Peresija.

Banak pokriven rogozinom uz Gat Lovranjana imao je Ivan Mosco-vita. Prodavao je limune, naranče, ukiseljeno povrće, kućne potrepštine i drugo.

Uz zid Palače nalazio se banak patrona Giuseppea Marconija.

Ivan Domjanović zvani Mlade iz Poljica imao je drveni banak pokriven rogozinom. Na njemu je prodavao limune, naranče, ukiselje-no povrće, jabuke, kruške, mahunarke, tjesteninu, sušeni i namočeni bakalar, ribu, kućne potrepštine, konope, deblji konopljeni konac i stupu. Ispred banka je bio mali stup za vezivanje brodova.

Postavljanje banaka u luci, na obali, te prodaja robe bio je po svemu sudeći unosan posao, što se vidi po broju postavljenih banaka i po zahtjevima za njihovo postavljanje.

Brojne trgovine, šarolikost banaka, trgovci iz različitih krajeva, različite nošnje i boje, poslovni partneri, brodovi iz prekomorskih kra-jeva i tradicijska događanja, pokazuju kako je tekao života na obali i u luci ispred carske Palače. Ta slika je morala zadiviti svakoga došljaka.

Na nju nisu ostali ravnodušni ni R. Adam ni L. F. Casas koji su prikazali izgled splitske luke u drugoj polovici 18. st.¹⁹

Židovi Pensa i Levi udružili su kapital u trgovinu Danijela Jesuruma i Abrama Pense.

Vrijedna je knjiga evidencije robe njihove trgovine od 1720. do 1731. god.²⁰

Iz nje doznajemo o robi kojom su trgovali. Roba je bila različite provenijencije, što se vidi iz valute u kojoj je iskazana. Iz evidencije robe iskazane u lirama-moneta dalmata i turskim asprima (Prilog II) doznajemo o različitim vrstama platna: platno *lisandrina*, *pogliana*, *murania*, pamučno platno zvano *turchin*, pamučno crveno platno. Pop-isane su jednostavne i fine tkanine, svila *dimiti*²¹, čipka, ukrasne vrpce različita podrijetla, češljevi, zrcala, stari vosak, bakar, zlatni ukrasni predmeti. U trgovini Jesuruma i Pense prodavala se ipak najviše folk-

lorna roba i i izrazito orijentalna odjeća. Tako se spominju turske dimije, turske *jačermes*²², jačermes zvane *afar*²³, čakšire²⁴, čakšire od grube svilene tkanine, sukneni sadaci,²⁵ turski rupci. Od obuće zabilježene su papuče, čizme i opanci. Ta roba je bila namijenjena seljacima iz splitske okolice i turskim trgovcima koji su karavanama dolazili u Split, a budući da je njezina vrijednost bila izražena u turskim asprima, vjerojatno se nabavljala na Istoku.

U popisu robe od 1752. do 1754. trgovine Antonija Lucidija, kojom je upravljao Ivan Kostanić Mlađi²⁶ (Prilog III), roba je bila procijenjena prema dalmatinskim lirama, mletačkim lirama i prema ankonitanskim ili senigallijskim paolima.²⁷ Roba koja je bila iskazana u senigallijskom novcu bila je vjerojatno i nabavljena u Senigalliji. Prema tom popisu ponuda je bila bogata, a posebno se to odnosilo na ponude finih tkanina i platna, od običnoga, za svagdašnju uporabu, do vrlo luksuznoga, za svečane prilike. Spomenut ću samo neke od tkanina i platna: fina tkanina s uzorkom *calanca*, vunena tkanina iz Engleske, vunena tkanina sa zelenim vjenčićima, tkanina *calimani* s uzorkom, vunena tkanina *dal moro*, zatim svila iz Engleske te jedan *peturin*.²⁸ Od platna se navodi: platno *cambrada*, indijsko platno obojeno u plavo, flandrijsko platno *rens*, obrubljeno, platno *urthegin*, fino platno *cambrea*, pamučno platno *fustagno* s cvijećem²⁹ i platno za jedra *botana*.³⁰

Podaci iz popisa robe trgovina Jesuruma-Pense i Lucidija Kostanića ne pokazuju samo kojom se vrstom robe trgovalo, nego ukazuju i na materijalna dobra za kojima je u prvoj polovici 18. st. postojala potražnja u Splitu i izvan njega. To ujedno upućuje na način života u gradu i selu te na svagdašnje potrebe njegovih stanovnika.

I u ostalim popisima robe trgovine Lucidi-Kostanić najviše se uz tekstil navodi svila, zatim ukrasne vrpce, razne vrste čipki, osobito iz Chioggie, ženska i muška odjeća, kućanski predmeti, zlatni i srebrni predmeti itd.

Splitske trgovine nisu bile specijalizirane pa se u njima prodavala različita roba.

Krajem 17. st. na splitskoj obali bila je dobro opskrbljena trgovina Ante Mazzetija. U njoj su se prodavali ulje, ocat, tjestenina,³¹ tanki rezanci *bigoli*, sir iz Puglie, slani sir, grah. Od mirodija se prodavao pa-

par, klinčić, kanela, postolarske potrepštine, poljsko oruđe, kuhinjski predmeti i razne vrste pisaćeg papira, žigice, pamuk, kovine, voštanice, noćne posude, žice za tamburu i gitaru, konop itd.³²

Braća Garagnin imali su trgovine u Splitu, Trogiru, u Kaštel Starom i Sutivanu na Braču.³³

Dana 1. veljače 1780. (MV) evidentirana je kupnja finog tekstila engleskoga i francuskoga podrijetla u Veneciji, vjerojatno za potrebe trgovina obitelji Garagnin. Nabavljeni su: obojena tkanina *arrattine* iz Engleske od 8/4 širine, lira 801:12; tkanina *spagnolletti* 4/4 širine, lira 200:16; krep (*tamina*)³⁴ iz Francuske lira 579:11, 1; fina tkanina kamelot iz Engleske lira 406; ista crna na cvjetove lira 155; crna tkanina *brussellini*³⁵ lira 299; zelena tkanina *sempitterna* lira 86:8; vuneno platno obojeno *ruè* iz Engleske lira 352:19; tkanina *landines* iz Engleske lira 310:6.³⁶

Prema nabavi tih finih i raznovrsnih tkanina dade se zaključiti da su splitske trgovine bile bogato opskrbljene i da se u Splitu pridavala važnost lijepom odijevanju, što je omogućila trgovačka povezanost gradova Splita i Venecije.

Garagninovu trgovinu u Kaštel Starome vodio je Mijo Vuletin.³⁷ Bila je opskrbljena raznovrsnom robom, što se doznaje iz inventara sastavljenog 1748. god. Prodavale su se tkanine i svila, odjevni predmeti, različiti tipovi kapa, čarape *morlache*, papuče, rupci *spalatini*, *cordele napolitane*, čipke, britve *spalatine*, konopi, platno za jedra, čavli, željezne verige, lojanice, tanjuri raznih veličina, sapuni, lijek tri-aka, mirodije (kanela i klinčići), zatim riža, ocat, sir, smokve, orzo, raž itd.

Isto tako dobro je bila opskrbljena Garagninijeva trgovina u Trogiru koju je vodio Battista Zgualdo.³⁸ Od raznovrsne robe zanimljivo je navesti i ponudu čipki pa se uz *merli da Chioggia* spominju i *merli da Castella*.

Prema evidencijama godišnjih robnih bilanci 1745.-1804.³⁹ doznajemo da su braća Garagnin udruženi s Ivanom Picinijem imali u Trogiru veliku trgovinu na *Piazzzi di Traù*. Trgovina je bila prepuna robe: od najraznovrsnijeg tekstila, odjevnih predmeta i prehrambenih artikala, do voska, kože, baruta i kitove kosti.

Da bi se predočila raznovrsnost robe te trgovine, navest ću kao primjer ponudu vrpce, *cordella* koje su se koristile kao ures na odjeći: *cordelle nere, fine, colorate, inbianchiade, mezzanelle, tedesche, trama-delle, linoviol, comesso strette, mezzane, larghe, bolognese, fiumane, manighetti fine, a opera, da cregatto, dalla vedova, a mazzette large*.

U trgovini se prodavao i duhan različita podrijetla i kvalitete: *tabaco da Albania, tabaco posavac, tabaco ordinato, tabaco sforza*.

Uz knjige popisa robe u trgovini vodile su se uredno i knjige onih koji su uzimali robu na dug.

Iz korespondencije Ivana Picinija i splitskih židovskih trgovaca Meme Curiela i Samuela Gentiluoma doznajemo da su oni trgovinu opskrbli robom iz Venecije i Sarajeva.

Dana 22. ožujka 1763. Memo Curiel piše Piciniju, suvlasniku Garagninove trgovine, kako mu šalje robu nakon što je raskužena u lazaretu: N 8 *scarlato grave* lira 211:4, N 5 *panno cremesse* odlične boje i kvalitete, 4 komada *salonichi rossi* lira 124, te traži od Picinija da mu odmah javi hoće li još robe. Također ga moli da ga obavijesti želi li da mu pošalje *panno pavonazzo* dobre kvalitete.⁴⁰

Robu iz Venecije slao je za trgovinu obitelji Garagnin i Venecijanac Antonio Zefferi, njihov poslovni partner.⁴¹

Godine 1799. udružili su kapital u trgovinu Jakov Giurileo, Alvis Picini i braća Garagnin. Oni su 13. srpnja 1799. osnovali *Società di negozio merci*.⁴²

Neki splitski trgovci su se udruživali kako bi lakše prodali robu. Trgovci voćem Ivan Allegretti, Jakov i Sebastian Marconi, Nikola Sponza, Zorzi Solitro i Paško Buranello su 22. listopada godine 1772. sklopili ugovor s Francescom Bononijem iz Ancone o prijevozu rajčica.⁴³

Voćem su trgovali braća Puljizi i Moise Morpurgo, a Moise Eskenazi prodavao je tjesteninu i maraskino.

Iz notarskoga ugovora od 19. svibnja 1783. doznajemo o osnivanju trgovačkog društva *Compania di negozio di ronzini* i trgovine u Splitu radi prodaje kljusadi u Apuliju i Anconu. U društvu su bili Frane Savo, Mato Bura, Ivan Tadić s Dobroga i Mate Pezeljević zvani Vuk, iz Velog varoša.⁴⁴

Godine 1756. trgovinu *castradi e manzi* imali su udruženi Ivan Gagnin, Ivan Bilić iz Splita i Grga Lovrić iz Sinja. Oni su organizirali prodaju velikih količina govedine, posebno kaštradine, u Veneciju.⁴⁵

Braća Lovrić i braća Radonić prodali su u Veneciji 1768. godine kaštradine za 8.058 lira.⁴⁶

Prodajom svinjskog mesa bavio se splitski trgovac Dominik Markokio, koji je 1780. sklopio ugovor o prodaji mesa s venecijanskim trgovcem G. Heinzelmanom.⁴⁷

Splitski trgovac Frane Brunetti prodavao je vino u Chioggi.⁴⁸

Splitski trgovac konjima Ante Barač sklopio je 26. travnja 1775. ugovor o prodaji konja s trgovcem Micheleom Cavalluccijem iz Foggie, Stato di Napoli.⁴⁹

Split je u 18. st. živio u pravom smislu trgovačkim životom, što se može zaključiti po raznovrsnoj robi u njegovim trgovinama, nabavljenoj s raznih strana.

Trgovci i poduzetnici dolazili su u Split odasvud. Neki od njih boravili su u gradu samo dok bi obavili poslove, a neki su se radi trgovačkih interesa u njemu i nastanili.

U Split se krajem 18. st. doselila ugledna i bogata sarajevska trgovačka obitelj Dimitrović, koja je s braćom Vuković, također trgovcima iz Sarajeva, imala u Splitu trgovinu opskrbljenu svakovrsnom robom, od jednostavne do luksuzne. Robu su prodavali ne samo u Splitu nego i na sajmovima, redovito na sajmu u Senigalliji.

U svojim knjigama evidencija popisivali su svu robu koju su nabavljali za kuću i trgovinu. U tom popisu nalazimo skupe odjevne tkanine i luksuzne predmete za kućanstvo.

Sve to pokazuje kako su trgovci svojom djelatnosti i poslovnim kontaktima utjecali na društveni ukus i poticali potrebu za ljepšim i raskošnijem odijevanjem.⁵⁰

To svakako govori i o gospodarskom statusu jednog dijela splitskog stanovništva koje je sebi moglo priuštiti skupocjenu robu i novitete iz europskih središta.

U splitskim trgovinama bilo je narodne odjeće i tkanina koje su stizale iz Bosne. Kupovali su je ljudi iz okolice i drugih dalmatinskih gradova te trgovci i ostali poslovni ljudi. Ta je odjeća jednim dijelom

osmanlijske provenijencije i vjerojatno je bila prihvaćena kao narodna, premda su je nazivali *alla bosnesse*.

Trgovine su bili dobro opskrbljene i kućanskim potrepštinama i hranom, koja se jednim dijelom uvozila.

Sveukupna trgovačka djelatnost odrazila se na kulturu života stanovnika grada Splita, koji je u 18. st. zahvaljujući svojim trgovačkim vezama živio u europskom ozračju i bio važno opskrbno središte cijele srednje Dalmacije.

BILJEŠKE

1. Vatikanski arhiv, S. Congreg. Concilii Relationes, Spalaten. a. 1612. fol. 405 r. "Est emporium celebre eoque et inde plurimae merces conveniuntur et eveniuntur inter Venetias et Turcicas regiones, ac propterea tota civitas scatet mercatoribus: Turcis, Hebreis et scismaticis."
2. D. Božić-Bužančić, *Privatni i društveni...*, 14.
3. DAZ, Splitski arhiv, sv. 911/13
4. N. Bajić-Žarko: *Split - stjecište trgovačke robe između Istoka i Italije u 18. st.* Etnografika Dalmatica vol.I, Etnografski muzej Split, Split, 1992., 11, 12.
5. DAS, Notarski spisi I. M. Geremia NS 1a/1-V, N. Bajić-Žarko, *Split-stjecište trgovačke robe...*, 22.
6. DAZ -d, Spisi generalnog providura Alvisea Foscarija fasc. II, poz. I, L12.
7. F. Sartori: *Alvise Foscari (provveditore generale in Dalmazia e Albania)*. Dispacci da Zara 1770-1780, Venezia, 1998., str. 116-119.
8. J. Jelaska: *Splitsko polje za turskih vremena*. Split, 1985., 55.
9. T. Raukar, *Jadranski gospodarski...*, 103-106.
10. D. Kečkemet: *Židovi u povijesti...*, 63.
11. DAS, Notarski spisi, Z. Ugolini NS CXIX.
12. D. Božić-Bužančić: *Prva poznata kavana na splitskoj obali*. Kulturna baština, Split, 1974, br. 2, 14-18.
13. A. Duplančić, *Prilog poznavanju luke...*, 77.
14. DAZ-d, Spisi generalnog providura Marija Balbija, knj. II, 15.
15. A. Duplančić: *Trgovina u splitskoj luci u svjetlu nekoliko nacrtâ iz XVIII. stoljeća*, *Kulturna baština*, Split, 1991., br. 21, str. 118-121.

16. DAZ-d Splitski arhiv, svezak 546/7.
17. DAS, Arhiv obitelji ing. J. Morpurga u Splitu (fotokopija).
18. DAZ-d, Splitski arhiv, svezak 933.
19. A. Duplančić: *Trgovina u splitskoj luci...*, 123-124.
20. DAZ-d, Splitski arhiv, svezak 854, Libro di bottega delle robe poste in capital Pessa e Levi nella bottega di Daniel Jesurum ad Abram Pessa, anno 1720.
21. Dimiti, dimitus, tessuto di seta. P. Sella: *Glossario...*, 209.
22. Jačerma, dečerma je vrsta prsluka, dio starinske muške i ženske narodne nošnje. A. Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom...*, 247. Jačerma spada u narodnu odjeću dinarskog područja, pod utjecajem muslimanskih odjevnih običaja. U Dalmatinskoj zagori jačerma je bila ukrašena i kopčala se. Splitski su građani krajem XVII. st. većinom imali jačerme bez puceta, od crvene ili ljubičaste čoje. U splitskoj varoškoj odjeći jačerma se zadržala u cijelom XIX. st. D. Božić-Bužančić: *Privatni i društveni...*, 104.
23. Afare - znači đavolasto. A. Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom...*, 71.
24. Čakšire su vrsta istočnjačke muške donje odjeće s dugim turom i uskim nogavicama koje se kopčaju sa strane. A. Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom...*, 160.
25. Sadak, zobun, modrina - vrsta je dugog i uskog haljetka sprijeda otvorenog, bez rukava. Bio je kićen građom, širitom, kiticama ili jaspicama ili škrlatom, a sašiven od domaćeg sukna. Oblačio se povrh donje odjeće. R. Jelić: *Inventar zadarskog kirurga A. Fiorini*. Radovi instituta JAZU u Zadru, Zagreb, 1955., sv. 2., str. 319.
26. DAS, Obiteljski arhiv ing. J. Morpurga, Per l'Università degli Ebrei, S-1/2.
27. Paoli, pauli, senigalijski je novac. Godine 1752. jedan cekin je vrijedio 21 paoli i 1/2, 7.643. paoli i 1/2 vrijedi 6.585, 4 lire venete. D. Božić-Bužančić: *Atti e memorie, Le Marche e l'Adriatico orientale: economia, società, cultura*. Ankona, 1978., 313
28. Petturin je umetak na prsima - mala pregačica. D. Božić-Bužančić: *Privatni i društveni...*, 75.
29. Fustagno - specie di tela bambagina, mista col filo di lino o di canapa. G. Boerio: *Dizionario del dialetto...*, 293.
30. Tela bottana - tela di cotone che serve per uso delle vele. G. Boerio: *Dizionario del dialetto...*, 293.

31. Prehrambena roba nije se mogla prodavati u trgovinama ako nije imala prodajnu cijenu koju su određivali *stimattori ai viveri*. Tako su *stimattori* Doimo Grisogono i Doimo Silković 1746. god. odredili sljedeće cijene (navest ću samo za neke artikle): bigoli d'Ancona libra grossa, gazzetta 10, risi Veneziani a gazzetta 7 1/2, persutto da Poglizza alla libra a gazzetta 30, salami schietti a gazzette 40, salami con oglio alla libra a gazzette 50, formagliela d'Ancona alla libra a gazzette 34, formaglio morlacco alla libra a gazzette 10, formaglio da Lissa alla libra gazzette 20, formaglio dalla Bua alla libra a gazzette 14, formaglio Brazzan alla libra a gazzette 30, lasagne a gazzette dieci libra grossa, fava a gazzette 3 la misura, fasioli a gazzette 2: 1/2, lente di Puglia gazzette 4: 1/2 alla misura, orzo Tedesco gazzette 12 alla misura, baccala asciutto di perfetta qualita a gazzette 18 alla libra, vino a gazzette otto al quartuzzio, olio a gazzette 28 al quartuzzo. DAS, Arhiv Klisa AK 14/1.
32. DAS, Notarski spisi G. M. Geremia NS 1a /IV.
33. Inventari trgovina Garagnina u Splitu nisu sačuvani pa sam smatrala vrijednim prikazati inventare ponude robe koji su sačuvani za njihove trgovine u Kaštel Starome i Trogiru.
34. Tamina, crespone-sorta di tela ordita di seta e ripiena di stame. G. Boerio: *Dizionario dell dialetto...*, 753.
35. Brusselle, brucelle-pannus. P. Sella: *Glossario latino...*, 87.
36. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, serija trgovina, TO5/8.
37. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, serija trgovina, TO4/2.
38. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, serija trgovina, TO1/V.
39. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, Negozio Garagnin-Picini, TO16 /I-XIV, TO17/I-XV, TO18/I-XIII.
40. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, Negozio Garagnin-Picini TO16/IX.
41. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, serija trgovina, TO16/VI.
42. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, serija trgovina, TO16/I.
43. DAS, Notarski spisi G. M. Geremia NS 1b/X.
44. DAS, Notarski spisi G. M. Geremia NS 1a/VIII.
45. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, serija trgovina, TO1/6.
46. DAS, Obiteljski arhiv Fanfogna-Garagnin, serija trgovina, TO5/VIII.
47. DAS, Notarski spisi Z. Ugolini NS CXIX/1a.
48. DAS, Notarski spisi G. B. Bettini NS XVIII/3.

49. DAS, Notarski spisi Z. Ugolini NS CXIX/1.
50. S. Traljić: *Prilozi poznavanju trgovačkih veza Bosne s Anconom i Senigallijom u XVII i XVIII st.* Pomorski zbornik, Zadar, 1970., knj. 8. str. 653.

LA FIORITURA DEL MERCATO DI SPALATO NEL XVIII ° SECOLO

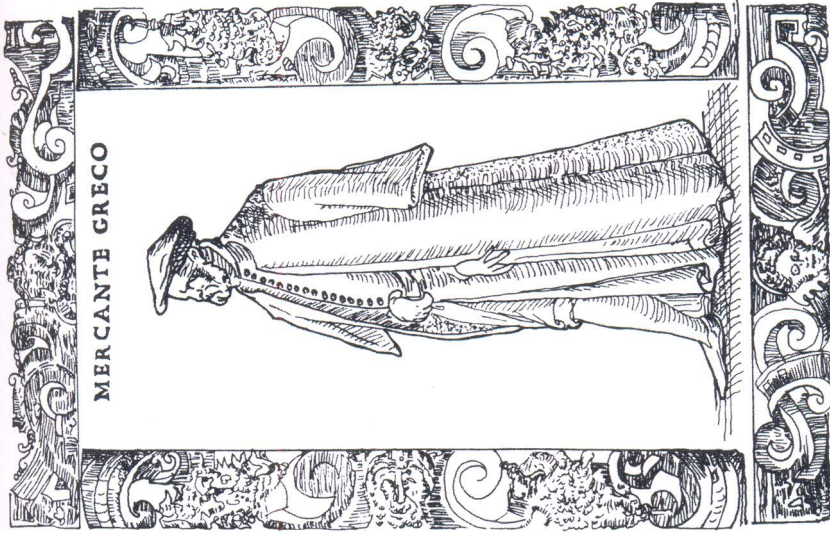
Riassunto

Da numerosi inventari preservati di beni mercantili dal XVIII ° secolo, risulta che Split fu la città di transito, e che la merce, importata dall'Oriente ed Occidente veniva trasportata a Venezia e spedita in altre città oltremarine. I commercianti spalatini, tranne per Venezia, viaggiarono per altre città della penisola appenninica, ed oltre, vendendo i propri prodotti commerciali, ed al ritorno portavano la merce di cui si aveva bisogno nella città. Siccome a Spalato venivano i commercianti e uomini d'affari da tutte le parti, i negozi erano ben forniti da diversa merce: prodotti tessili, generi alimentari, oggetti casalinghi ed oggetti di lusso.

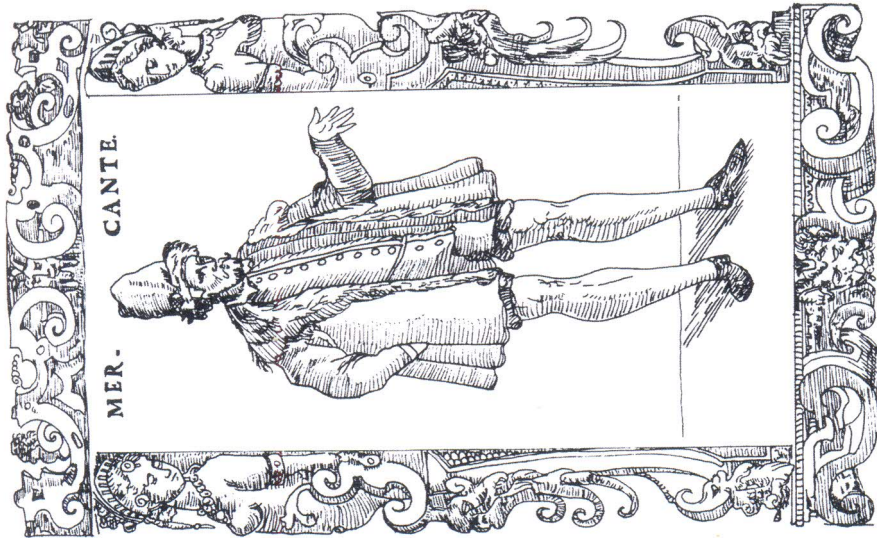
L'importanza del commercio con le città di Ancona e Senigallia crebbe, ed i commercianti spalatini vi portarono olio, vino, fichi, pesce salato, lana, cuoio, formaggio, mandorle e bestiame, e riportavano a casa prodotti tessili di diverso tipo e qualità.

Il successo commerciale rappresentava un gran' utile (vantaggio) per cittadini di Split, cossichè per le attività commerciali erano interessati sia borghesi che la nobiltà. Tanto commercianti veneziani ed altri quanto marinai, compravano nei negozi spalatini prodotti orientali, mentre abitanti di Zagora, Bosnia e Turchi, acquistavano la merce trasportata dal Occidente.

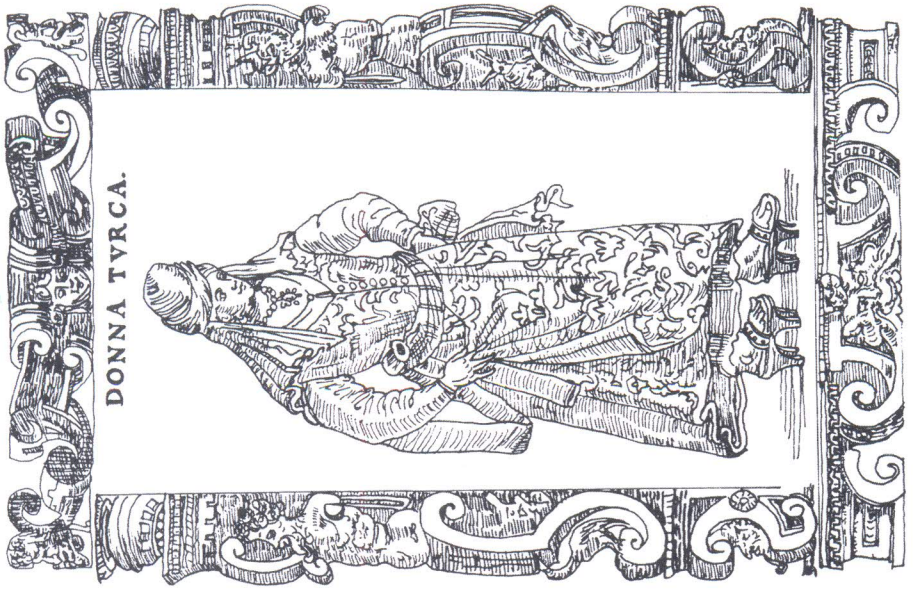
Split era il centro importante di fornitura dell'intera Dalmazia centrale con la ricchezza della sua offerta e domanda. Le attività commerciali si rispecchiarono interamente nella cultura e nello standard degli abitanti della città di Spalato, che già nel XVIII ° secolo viveva nell'ambiente tipicamente europeo.

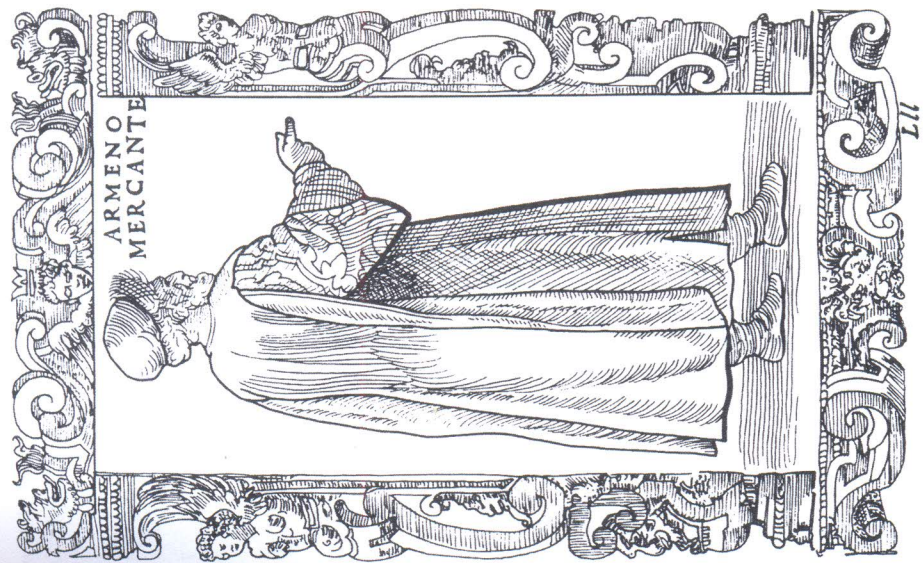
Grčki trgovac. C. Vecello, *Degli habitii antichi et moderni di diverse parti del mondo. Venezia, D. Zenaro, 1590.*

Trgovac. C. Vecello, *Degli habitii antichi et moderni di diverse parti del mondo. Venezia, D. Zenaro, 1590.*

Turkinja. C. Vecello, n. dj.

Armenski trgovac. C. Vecello, n. dj.